

Vanda.

Igrokaz v treh dejanjih. Spisala *Milica Janežičeva*.

OSEBE:

Grofica Ema.
Vanda, začarana grofična, njena hči.
Karel Bogovič, trgovec.
Jelka, njegova soproga.
Marica } njiju otroka.
Zvonko }

Maroš, poglavar ciganov.
Janoš, cigan.
Liza } ciganke.
Maruša }
Luca }
Angel, ciganka.

Prvo dejanje.

V gozdu. Prebivališče ciganov.

I. prizor.

Janoš, Luca, Liza, Maruša in Vanda. V ozadju Marica in Zvonko. Cigani igrajo karte, Vanda tolaži otroka.

Janoš (vrže zadnji dve karti na mizo): Ah, saj je tako vaše. Jaz ne igram več. Čarovnica, pojdi sem in prerokuj mi bodoče življenje!

Luca: Glej, glej, saj si ta tudi da prerokovati; nas pa vedno zmerja in jezi, da verujemo, kakor on pravi, v take vraže.

Janoš: Molči že enkrat, klepetulja! No, kaj se pa ustavljaš? Le hitro pojdi sem!

Vanda (pristopi in ga prime za roko, ki jo pazljivo ogleduje): O, mladenič! Ugodna je tvoja usoda. Poslušaj pazno! Tja na zapad te zanese življenja tvojega pot. Na zapad — v bogato Španijo, lepo deželo.

Janoš: Ha-ha, tja pojdem. Kako vendar, ko mi tamošnja govorica ni znana?

Vanda: Le tiho, Janoš! Modra je tvoja glava, in govorice se kmalu naučiš. Čuj dalje! Tam vidiš lepa mesta, čile mladeniče. Slišal boš divno godbo, krasno petje in ...

Janoš (jo pretрга): Hm, hm, videl mesta, slišal godbo, vse lepo. Toda od tega se ne živi. Kdo me bo hranil?

Vanda: Tudi to pride. Glej, ta poteza to kaže. Takoj na meji Španije je griček, porasten z grmovjem. Na vrhu tega hriba zagledaš veliko skalo. Oglej si jo dobro in dobiš popolnoma z mahom porasten prostor. Koplji na tem prostoru in najdeš bogat zaklad. Vidiš, usoda je res dobro poskrbela zate.

Liza: Veš kaj, Vanda, kar naravnost ti povem: Tako kakor ti se res ne zna nihče lagati. Nič ti ne verjamem.

Janoš: Rad bi vedel, če ne. Žal ti je, da nisi ti tako srečna. Zato pa tako govoriš.

Maruša: Bodite sedaj tiho, da konča Janošu prerokovati. Potem pridem pa jaz na vrsto.

Janoš: No, naprej!

Vanda: No, no! Liza, nikar se ne jezi. To pa ni res, da se lažem. Vsakomur povem resnico, naj bo dobra ali slaba. Janoš, pokaži mi drugo roko!

Janoš: Tukaj jo imaš.

Vanda: Joj, joj, Janoš! Sedaj se je pa obrnilo. Kakor nalašč. Vidiš to potezo? Kriva je, in to je slabo znamenje. Počakaj, da bolj natančno pogledam. Ha, že vidim. Živel boš jako razkošno, tako življenje pa razvadi človeka in tudi največje imetje polagoma uniči. Tako boš tudi ti zopet ubožal. Ker pa boš hotel nadaljevati razkošno življenje, boš kradel in ropal toliko časa, da prideš na vislice.

Janoš: Vsega tega je gotovo kriva Liza, ki nobenemu ničesar ne privošč. Kaj se vtikaš vmes s svojim dolgim jezikom in potem še čaraš? Ko bi tebe ne bilo, bi bil tudi konec mojemu življenju tako lep kakor je začetek. (Zamisli se. Drugi se mu posmehujejo in se sujejo.) Hm, hm, kaj bo pa sedaj? Ko bi vsaj ono vrv imel, ki bi me z njo obesili. (Vsi se zasmejejo.)

Maruša: Kaj bi pa naredil z ono vrvjo?

Janoš: Ha, kaj! Sežgal bi jo, da bi je več ne bilo. (Zopet smeh.)

Luca: To bi ti prav nič ne pomagalo. Saj je še veliko vrvi na svetu.

Liza: Prerokuj zdaj meni, Vanda!

Maruša: Kaj pa še! Kdaj sem že rekla, da pridem jaz za Janošem na vrsto.

Liza: To me prav nič ne skrbi. Zdaj bo prerokovala meni, pa je.

Luca: O, kar prepirajta se! Ko končata, prideta na vrsto. Zdaj bo pa Vanda meni prerokovala. Kaj ne, čarovnica? Če mi poveš kaj lepega, dobiš moje rdeče korale. Saj veš, katere.

Janoš (se smeje): Ha-ha-ha. O, ti brezzoba starka ti. Tebi naj pre-rokuje? Kaj pa hočeš drugega kakor smrt? Saj stojiš že z eno nogo v grobu.

Luca: Kaj, ti, ki si se pred enim mesecem še materi za krilo držal, se upaš kaj takega reči? Ne bo me še tako kmalu konec. O, ne! Poglej, le poglej, kako sem močna. Kar prerokuj mi, Vanda!

Liza: Kaj še, sedaj pridem jaz na vrsto.

Luca: Tiho, otročiča!

Maruša: Tebe že ne slušam! Otrok pa tudi več nisem!

Liza: Jaz tudi ne!

II. prizor.

Prejšnji in Maroš.

Maroš: Kakšno vpitje je to! Kaj se prepirate?

Maruša: Ta deklina nam je prerokovala prihodnost.

Maroš: Pustite te vraže in povejte rajši, kaj ste prinesli. Le hitro na dan z rečmi!

Luca: V kuhinji je skoraj vse. Ali naj grem pripraviti večerjo?

Maroš: Le pojdi! Pa kaj dobrega pripravi. Danes sem dobre volje. Moj želodec je pa tudi že prazen.

Luca: Celega telička bom spekla. Za primeček pa še gosko in pa tistega petelinčka. Joj, kako so uboge živalce cvilile! E, dobre bodo pa le. (Odide.)

Maroš: Pojdi, pojdi, klepetulja! Janoš, kaj si pa ti prinesel?

Janoš: Več že kot ženske. (Privleče mošnjiček iz žepa.) Ta-le mošnjiček. Poln je denarja.

Maroš: Bravo! Toda kako si prišel do njega?

Janoš: Čisto lahko. Spal je na poti človek, najbrže trgovec. Jaz — ne bodi len — mu preiščem žepe in dobim to-le.

Maroš: Priden dečko! Kaj pa ta dva? (Pokaže na Marico in Zvonka.)

Liza: Vedno jočeta. Ta ju pa tolaži in neguje kakor svoja lastna otroka. (Pokaže na Vando.)

Maroš: Tako, tako, jaz jima že pokažem. Takoj pojdiva v gozd in mi naberita drv!

Zvonko: Jaz ne grem nabirat tujih drv! To je greh.

Maroš: Kaj? Ti se mi upaš ustavljati? Počakaj! (Udari ga.)

Marica: Ne tepite mi brata!

Maroš: Tiho, da še tebe ne udarim.

Vanda: Pustite ju. Saj vam nista ničesar naredila; zakaj ju bijete?

Maroš: Tiho, čarovnica!

Janoš: Glejte, glejte, ta ju pa še zagovarja!

Maroš: Hitro! Po drv! (Marica in Zvonko odideta.)

Janoš: Ali ste ju videli?

III. prizor.

Prejšnji brez Marice in Zvonka.

Maroš: Pustite ju! No, tovariši, zdaj pa le veselo naprej! Luca, ali je večerja že gotova?

Luca (iz kuhinje): Že, že, kar pridite jest.

Janoš: Pojdimo, bratci! Ti, Vanda, pa nam pripravi pijače. Dobro, veš, čarovnica!

Vanda: Da!

IV. prizor.

Vanda, pozneje cigani.

Vanda: Divje ljudstvo! (Pripravlja pijačo.) Uboga otroka! Še ubijejo ju, če jima ne pomorem. Toda kako? — Ha, kaj mi je šinilo v glavo! Še nekaj onega praška imam, ki uspava človeka. Tega jim umešam med pijačo, in ko zaspe, pomorem Marici in Zvonku, da uideta. Le hitro, že gredo! (Cigani pridejo!)

Janoš: No, čarovnica, ali si nam že pripravila pijače?

Vanda: Tukaj je! Le pijte, da vam še nalijem!

Maroš: Sedite, bratci! Zapijmo kaj!

Luca: Le zapojmo! Kar začni, Maruša! (Pojejo.)

Maruša: Izvrstno gre! Dajmo še enkrat! (Zopet pojejo. Vedno tiše, nazadnje zaspe.)

Vanda: Sedaj spe! O, da bi se le otroka kmalu vrnila! Oh, kako srečna sta, ker bosta zopet videla svoje starše. A jaz moram biti tu, pri teh divjih ljudeh! Kadar pridejo, potihne vse življenje v gozdu. Niti ena ptica se ne oglasi. (Joče se. Ptica zapoje v gozdu.) Torej vendar ena ptica. O, ptica! Ti, ki letaš po svetu, vidiš mnogo. Povej mi, živi li še moja mila mamica? Kje je? Oh, povej, da pojdem k nji, da me ona odčara. (Iz gozda se sliši Maričin glas.) Otroka že gresta. Grem, da pogledam, je li še kaj kruha, ker sta gotovo jako lačna. (Odide.)

V. prizor.

Marica in Zvonko, pozneje Vanda.

Zvonko: Ali si lačna, Marica?

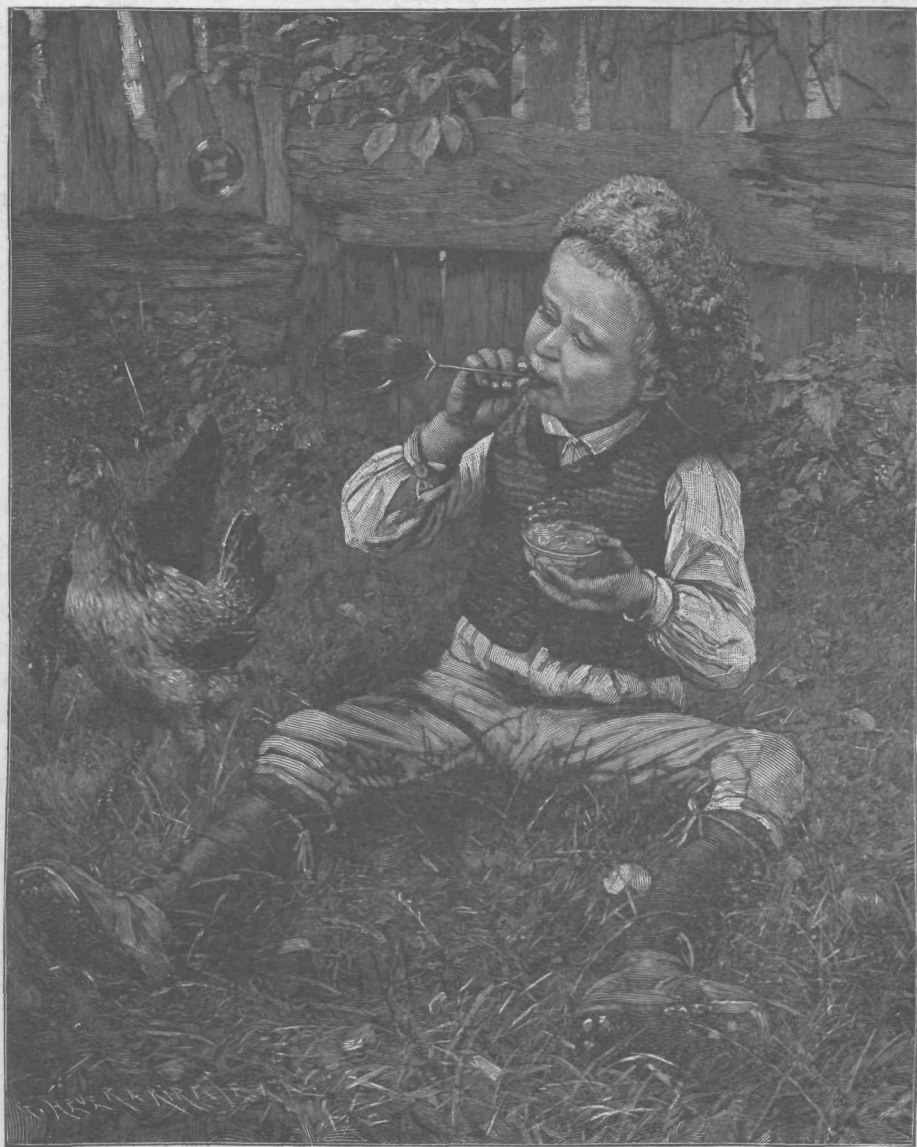
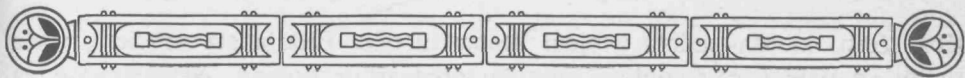
Marica: In ti, ljubi Zvonko?

Zvonko: Dal bi ti kruha, če bi ga imel.

Marica: Ah, kako si dober, Zvonko!

Zvonko: Sediva, Marica! Gotovo si trudna. (Sedeta.)

Marica: Ti ne veš, Zvonko, kako lepo se mi je danes sanjalo. Bila sva doma in se kopala v morju. Na bregu pa sta sedela mama in oče ter naju gledala. Tu nastane velik vihar, in valovi naju vržejo daleč proč od brega. Klicala sva na pomoč, a nihče naju ne sliši. Slednjič naju vrže velik val na skalo, ki je vrhu nje stala Vanda popolnoma v beli obleki. Iztegnila je roke nad morjem, ki se je takoj pomirilo. Na njegovi gladini pa se je

▷ Veselje poletnih dni ◁

zibal čoln, ki sta sedela v njem mama in oče. Bližala sta se skali, vzela Vando in naju v čoln, potem smo se zopet vrnili domov. Nato sem se pa zbudila.

Zvonko: Res, lepe sanje so bile. Toda kje je Vanda, ki je tudi v resnici tako dobra nama kakor se ti je sanjalo?

Vanda (ki je vse, kar sta se razgovarjala otroka, slišala, se jima približa): Tukaj sem, ljuba otroka. Jejta kruha, ker vem, da sta jako lačna.

Marica in Zvonko: Hvala, dobra Vanda!

Vanda: Poslušajta, otroka! Uiti morata, če ne, vaju cigani še ubijejo.

Marica: Uiti? Kam pa naj greva?

Vanda: Pojdita vedno tja dol in prideta do morja in tako tudi do doma.

Zvonko: In ti, Vanda, pojdeš z nama? Kaj ne?

Vanda: Ne, ljuba otroka, jaz ne morem z vama!

Marica in Zvonko: In zakaj bi ne mogla?

Vanda: Začarana sem.

Marica in Zvonko: Začarana?

Marica: Kdo pa te je začaral?

Vanda: Ako hočeta, povem vama!

Marica: O, le povej nama, ljuba Vanda!

Vanda: Dobro se še spominjam, kako je bilo. Bivali smo v lepem gradu. Mojo mamico so klicali za grofico Emo. Nekoč so prišle imenitne gospe s svojimi otroki jo obiskat. Gospe so se razgovarjale v gradu, dočim smo se otroci igrali na vrtu. Takrat sem bila še tako majhna kakor si ti, Marica. Igrali smo se skrivalice. Oddaljila sem se od otrok, in kar hipoma je stala pred mano žena, ki sem jo takoj spoznala za ženo našega vrtnarja. Moja mama jo je namreč okregala zaradi grdega vedenja, in to jo je jako razkačilo. Ustrašila sem se, ker sem slišala, da je čarovnica. Reče mi: „Maščevati se hočem, ker me je tvoja mati razžaljila. S cigani se boš potepala vse svoje življenje. Nihče te ne bo mogel rešiti kakor le molitev one žene, ki te ljubi tako, kakor more lastna mati ljubiti.“ V tem je prišla mimo truma ciganov in morala sem z njimi!

Zvonko: Zakaj pa ne greš nazaj domov?

Vanda: Ne morem, ker ne vem ničesar več o svojem domu. Mogoče je mamica že umrla. Toda otroka, pojdita, da se cigani ne zbude.

Marica: Z Bogom, ljuba Vanda, vedno se te hočem spominjati.

Zvonko: In jaz tudi. Z Bogom. (Odideta.)

Vanda: Srečno hodita!

Zastor pade.

Drugo dejanje.

Pred trgovčevim domom. V ozadju morje. Noč.

I. prizor.

Jelka in Karel.

Jelka: Ah, kako krasna noč je danes, in vendar sva tako žalostna.

Karel: Res je: otrok nama manjka. Saj drugače ni bilo tako. Marica in Zvonko sta naju vedno razveseljevala.

Jelka: Ah, kako dobro se še spominjam dneva, ko sva ju izgubila. Bil je ravno Sveti večer. Kako veselo sta skakala okrog božičnega drevesca in se veselila svojih daril. Spravila sva ju spat in šla k polnočnici. Ko pa se vrneva, ju nisva dobila več. Izginila sta brez sledu. Oh, uboga Marica, ubogi Zvonko! Nikdar več vaju ne vidim. (Joče.)

Karel: Ne obupuj, preljuba Jelka! Nič ni nemogočega na zemlji. Meni se vse nekako zdi, da ju še vidim. Ali ti ni hladno tukaj? Pojdi rajši v sobo!

Jelka: Ni mi hladno. Pa ako ti želiš, greva lahko v sobo. Le pojdiva! (Odideta.)

II. prizor.

Marica in Zvonko, pozneje cigani, Karel, Jelka in Vanda.

Marica: Ljubi Zvonko, jaz ne morem več dalje. Pusti me tukaj. Pojdi sam domov.

Zvonko: Pogum, pogum, Marica! Ali ne vidiš morja? Smo že doma!

Marica: Oj, morje, sinje morje! Ti mi daješ zopet pogum. Sediva malo!

Zvonko: Glej, tu je klopca! — Marica, ali se še spominjaš, kaj se ti je pred dnevi sanjalo? Da sva bila doma in se kopala v morju. Da bi se kmalu potopila, da nas je Vanda rešila. Ali se ni vse to res zgodilo? Ali nisva tudi midva najprvo bila srečna doma, nato so naju cigani mučili in nama hoteli vzeti življenje in nazadnje naju je Vanda rešila iz pogube. Ali ni to kakor v sanjah?

Marica: Saj res, ljubi Zvonko! Ah, zakaj ni šla Vanda z nama? Mogoče bi jo pa le mogla najina mamica rešiti?

Zvonko: Tudi meni je žal, da je nisva pregovorila. (Iz ozadja se slišijo klici.) Toda čuj, Marica! Cigani gredo! Hitro se skrijva, da naju ne dobe! (Gresta za grmovje.)

Maroš: Kje vendar tičita presneta otroka?

Janoš: Stavim, da ju je Vanda pregovorila. Saj sicer bi se ne upala na tako pot. Marica, Zvonko! (Karel vstopi.)

Karel: Kakšno vpitje je to? Cigani! Kje je moja puška? (Napne puško, cigani beže.)

Vanda (hoče za njimi.)

Karel: Stoj! Povej, ciganka, kaj ste iskali tukaj!

Vanda: Oprostite, gospod! Nisem ciganka, čeravno hodim za njimi. Cigani pa iščejo otroka.

Jelka: (ki je slišala zadnje besede) Kaj? Kakšna otroka iščejo? Govori, dekle!

Marica (izza grma): Jaz se ne morem premagovati, Zvonko!

Zvonko: Nikar ne hodi, Marica! Vanda jih mora prej nato pripraviti.

Jelka: Kam si se zagledala? Govori, govori!

Vanda: Oprostite, gospa! Mislila sem, da slišim otroka in sem poslušala. Vprašali ste me, kaka otroka sta to. Prav pridna. Zvonko in Marica se imenujeta.

Jelka: Kaj slišim? Moja otroka iščejo! Dekle, govoriš li resnico?

Vanda: Kaj? Marica in Zvonko, ki sem jima pomagala uiti, sta vaša otroka? O, le hitro za njima, da ju cigani prej ne dobe!

Marica: Ne, ne bodo naju dobili! Tu sva, draga mamica!

Jelka in Karel: Marica, Zvonko!

Zvonko: O, Vanda! Ti si tudi tukaj! Sedaj pa moraš ostati pri nas.

Jelka: Da, res je, ljuba deklica, ti ostaneš pri nas!

Vanda: Toda meni ni mogoče!

Marica: Saj res, mamica! Vanda je nama pravila, da je začarana in da jo more le molitev mamice rešiti!

Jelka: Ali jaz te ljubim kakor lastno dete! Zato hočem poizkusiti. Mogoče, da te rešim. (Poklekne.) Ljubi Bog! Usliši prošnjo matere! Veliko veselje si mi naredil. Privedel si mi otroka domov. O, reši tudi angela, ki si po njem to storil. Oj, reši, reši deklico, ki ima tako blago in dobro srce. (Angel pristopi in sname Vandi plašč.)

Vanda (v popolnoma beli obleki): Hvala, plemenita gospa!

Jelka: Ne, gospa! Mater me moraš zvati. (Objame jo.)

Karel: Mene pa očeta. (Objame jo.)

Marica in Zvonko (obenem): Mene pa sestrico. In mene bratca.

(Vanda ju objame.)

Zastor pade.

Tretje dejanje.

Soba v hiši trgovca Bogoviča.

I. prizor.

Marica in Zvonko, pozneje Vanda.

Zvonko (slika): Ah, kako me jezi ta slika. Nikakor je ne morem pogoditi.

Marica (dela ročno delo): Potrpi, Zvonko! Tudi moje ročno delo ni lahko. Toda za mamico morava malo potrpeti.

Zvonko: Samò to me še zadržuje, sicer bi raztrgal sliko.

Marica: Jaz se že jako veselim maminega godu, ker gotovo jo bova razveselila s temi darili.

Vanda (vstopi): Joj, joj, Marica in Zvonko! Vidva sta pa v resnici pridna. Kaj pa delata?

Marica: Približuje se mamičin god.

Vanda: In za mamico delata? To je pa prav lepo. Tudi jaz sem že premišljala, kaj bi ji dala za god, ali nič takega mi ne pride na misel. Svetuj mi, ljuba Marica!

Marica: Ti znaš prav lepo vence spletati. Spleti ji lep venec, in mamica bo jako vesela.

Vanda: Kaj mi pa svetuješ ti, Zvonko?

Zvonko: Naredi, kar hočeš. Jaz se ne brigam za ženske. (Smejejo se.)

II. prizor.

Prejšnji. Karel.

Karel (vstopi): No, otroci! Takoj zjutraj že pri delu? To je lepo! Toda kaj tako pridno delate?

Vanda: Za mamičin god, oče!

Karel: Prav tako! Glejte, tudi jaz sem ji že kupil majhen dar.

Marica: Verižico z uro! Ah, kako lepo.

Zvonko: Oče, meni moraš tudi kupiti uro!

Karel: Kadar boš večji, jo dobiš. Sedaj pa, otroci, ker ste tako pridni, vam hočem pripraviti malo šale in pozvati vražarico. Ali hočete, da pride?

Vanda: O, le naj pride stara žena! Vedno, kadar kako tako vidim, se spomnim na tisti čas, ko sem še jaz pri ciganih prerokovala. Gotovo je ubožica že tukaj, torej jo pokliči, naj vstopi. (Karel gre k vratom in namigne čarovnici.)

III. prizor.

Prejšnji, grofica Ema, pozneje Jelka.

Grofica (preoblečena v starko): Bog daj dober dan, otroci moji!

Vanda, Marica in Zvonko: Dober dan, starka!

Zvonko: No, prerokuj mi, vražarica!

Karel: Čakaj! Prva pride Vanda na vrsto!

Grofica: Ah, da, ona je! (Prime Vando za roko.) O, gospodična, vaša preteklosti ni bila lepa!

Vanda: Prosim vas, pustite preteklost in povejte mi samo kaj o bodočnosti!

Grofica: No, dobro, pa o bodočnosti! Le malo časa, mogoče še en dan, boste tukaj, ker boste dobili svojo mamico...

Vanda: Kaj? Svojo mamico! O, povejte mi, kje, da grem k nji!

Karel: Pomiri se, Vanda! Takoj vendar ne moreš k nji!

Vanda: Ah, pustite me, dobri gospod, da grem k mamici!

Marica: Nas hočeš zapustiti, Vanda? Ah, nikar ne stori tega!

Vanda: Saj ko dobim svojo mamico, pridem po vas, in živeli bomo skupaj prav srečno, samo pustite me, da grem!

Karel: Marica, pokliči mamico! (Marica odide.)

Vanda: Oh, dobri gospod, dajte se vendar pogovoriti!

Grofica: Nehaj prositi, Vanda, dete moje! Glej, tvoja mamica sem — jaz!

Vanda: Vi! Ni mogoče!

Grofica (vrže plašč s sebe).

Vanda (ji pade v naročaj): Res je, res! O, zlata moja mamica! Tvoje oko me zopet gleda, zopet čujem tvoj premili glas. (Molk.)

Jelka (vstopi): Kje je Vanda? Kdo je ona žena, ki sloni ob nji?

Vanda: Moja mamica je, plemenita gospa! Mamica, glej mojo rešilko!

Grofica: Blaga gospa! Kako naj se vam zahvalim na dobroti, ki ste jo izkazali moji hčerki.

Jelka: Nikake zahvale! Bila je moja dolžnost. Saj je tudi ona rešila moja otroka. (Proti Vandi.) Bodi srečna, Vanda! Jako žal mi je, da greš od mene, toda tolažiti se hočem z zavestjo, da si sedaj bolj srečna kakor bi bila pri meni.

Vanda: Ne, plemenita gospa! Vi pojdete z nami. Kaj ne, mamica?

Grofica: Seveda. Kupila sem ta grad in v njem hočemo skupno prav srečno živeti.

Zvonko: Cigani so se pripeljali, cigani.

Marica: Res! Ciganka gre proti naši hiši. Prav lepo je oblečena.

Karel: Le pustite jo, da vstopi in nam zapleše!

IV. prizor.

Prejšnji, ciganka.

Ciganka (poje, zraven pleše ciganski ples): Popoldne je predstava v bližnjem logu. Prosim, da bi se je mnogobrojno udeležili! (Zopet zapleše in odide.)

Vanda: Lepo je plesala! Toda mamica, nekaj sem te pozabila vprašati.

Grofica: Kaj neki, dete?

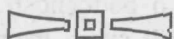
Vanda: Kako si zvedela zame?

Grofica: O, to je bilo prav lahko. Toda sedaj pojdimo v bližnjo gostilnico, kjer je že naročeno kosilo. Spotoma ti povem!

Vanda: Marica, Zvonko, pojdita z nami!

Jelka: Nikdar nisem niti slutila kaj takega. Res, čudna so božja pota! (Odidejo.)

Zastor pade.

Na polju.

I.

*V rokah se smeje ji cvetje,
na licih veselja je smeh,
nabrala je cvetje na polju,
veselje iz srčnih je leh. —*

*Tako se šeta po polju,
kjer zlata živi prostost;
Bog čuvaj te, duša nedolžna,
Bog čuvaj ti v srcu radost!*

II.

*Kaj, zajček, li prost ti nisi?
Kaj v beg te sramoten drvi;
li moja navzočnost te bega,
se srček ti lovca boji?*

*A zajček ji ne odgovarja,
nogé mu ne čutijo tal:
ni cvetja na polju prostranem,
le strah je iz srca nabral.*

Andrej Rapè.